

Emberarcú szobrászat¹

Bocskay Vince szobrászművészről

„Lényegében szándékaim szerint alakult az életem. Családban és nemzetben gondolkodom, élek és alkotok. Azok közé tartozom, akik születésük helyén érzik a legjobban magukat.” Három évvel ezelőtt hangzott el ez a pár mondat Szovátán, amikor szülővárosának vezetősége díszpolgári címet adományozott Bocskay Vincének. Ez az egyszerű, tömör, de annál beszédesebb önvallomás a szobrász művészetét is jellemzi. A tematika, a stílus, a vizuális megvalósítás tekintetében egyaránt. Gondoljunk elsősorban azokra az impozáns köztéri szobrokra, amelyek Bocskay hírnevét, elismertségét méltán növelték az eltelt három évtizedben Erdély-szerte és Magyarországon is. A magyarság történelmének meghatározó, nagy egyéniségeit bronzban megörökítő egészalakos alkotásokra, a határvédő lovagkirály, Szent László csíkszépvízi szobormására, az erdélyiek példamutató római katolikus püspöke, a diktatúra által meghurcolt Márton Áron kolozsvári szobrára, a vértanú püspök, Apor Vilmos gyulai, a városépítő polgármester, Bernády György marosvásárhelyi, az államférfi Mikó Imre, a reformátor Kálvin János sepsiszentgyörgyi, Patachich Ádám érsek kalocsai emlékművére. Érdeemes felidézünk magunkban a romániai rendszerváltás óta köztérre került mellszobrokat is, amelyek szintén figyelemre méltóan fémjelzik Bocskay Vince tehetségét, tudását, szakmai felkészültségét. Petőfi Sándor Szovátán és Százhalombattán, Mikes Kelemen Zágonban, Bod Péter Felsőcernátonban, Sütő András Sopronban, Deák Farkas Nyárádszeredában szervesült a város-, illetve faluképbe, a szovátai szobrász tervezte bronzváltozatban továbbítva az elődök életműve és közszolgálata sugallta üzenetet. Hosszú a sor, a legutóbbi ilyen alkotását, a hadvezér Hunyadi János mellszobrát nemrég avatták fel a marosvásárhelyi várudvaron. Ez újabb múltidéző emlékhellyel gazdagította a Bolyaiak városának magyar közösségét.

1990 előtt szinte elképzelhetetlen volt egy ilyen jellegű köztéri feladat az erdélyi magyar művészek számára. Ceaușescu és elnyomó gépezetének bukása

NAGY MIKLÓS KUND (1943) újságíró, szerkesztő, műfordító, művészeti író. Marosvásárhelyen él.

1 Elhangzott a Szervátiusz Alapítvány díjátadásán 2022. szeptember 21-én.

új esélyt nyújtott a legjobbaknak, ez nyilván valamiféle versenyhelyzetet rejtve, újabb kihívást is jelentett. Bocskay Vince állott elébe.

„A történelemmel azelőtt ilyen módon nem kerültem kapcsolatba – nyilatkozta nem sokkal a változások után. Addig a témáimat mindig a belső indítottság határozta meg. Ürügyként szolgált a téma ahhoz, hogy a hangulatomat kivetítem. Ahhoz kerestem helyzetet, személyiséget, embert. A portré egyébként a kedvenc műfajom. Ezt tulajdonképp most is művelhetem, mert egy történelmi figura megmintázása is portrézás, de mégis más. A groteszkre való hajlamomat magamba kell fojtanom, és nagyon nehezemre esik. Alig várom, hogy visszatérhessek azokhoz a groteszk kisplasztikákhoz, amiket a köztéri megrendelések előtti időszakban készítettem. Szeretnék bezárkózni a műtermembe, és végre már csak saját indíttatású munkákkal foglalkozni, szigorú határidők nélkül dolgozni. A határidős feladat nagy stressz, nem kívánom senkinek. Közben azt is tudom, hogy ez csak naiv vágy, hiszen az erdélyi emlékmű-szobrászatban nagy még a lemaradás, sok a pótolnivaló, és mi, szobrászok elég kevesen maradtunk.”

Igen, abban a szerencsés helyzetben lévén, hogy végigkövethetem felfelé ívelő félévszázados művészi pályáját, magam is tanúsíthatom, ma is hiányolja azt az élményt, amit indulásakor mintegy másfél évtizeden át az agyag kisplasztikák létrehozása jelentett. Ma is meg-megemlíti nosztalgizva, hogy hiányzik a korondi kerámiaüzemben végzett égetések izgalma, mindaz, amit az izzó anyag látványa, a terrakották melege nyújtott. Az új esély, az emlékszobrászat kínálta teljesebb kibontakozás lehetősége viszont nagy hajtóerő. Bármennyire is ragaszkodott kisplasztikáinak népszerűvé vált világához, számos szobor- és emlékműpályázat nyerteseként idejét és energiáit a köztéri munkákra kellett fordítania. Művészetében így két nagy vonulat különült el: a kezdetben realista szemléletű terrakották, majd a romániai társadalom egyre kegyetlenebb és abszurdabb torzulásával mind groteszkebbé vált kisszobrok univerzuma, illetve a monumentális, köztéri, történelmi szobrászat bronz, andezit, műkő termése. A vízválasztó a rendszerváltozás volt. Az eddigi Bocskay-életmű mindkét arca közkedvelt, erényeik jól kirajzolódnak. Mire a kezdeti periódus emberközeli, köznapi vetülete halványulni kezdett volna a köztudatban, az utóbbi években telítődő köztéri szoborigény megcsappant, a felkérések gyakorisága is csökkent, a megbízatásokkal túlterhelt Bocskay Vincének is jutott már ideje a kisplasztikákra is. Felfrissült kedvvel fordult újra feléjük, a kiállításokon jól észlelhetőn lehetett tapasztalni, ismét felerősödött az a sorozat, ami a groteszk köntösében vagy éppen köntös nélkül, derűsen, szatirikusan, humorosan mutatja föl az emberi, társadalmi gyarlóságokat. Önigényességéből, szigorából pedig semmit sem adott fel a mester. Mindenben versenyre kel, együttműködik a fiatalabbakkal. Ez a Művészek Atyhai Társaságának rendezvényein hatványozottan megmutatkozik.

A falu, a néprajzilag rendkívül gazdag és sajátos Sóvidék nyilván életre szólóan befolyásolta a művész szellemiségét, közvetlenül viszont inkább csak

bizonyos embertípusok megjelenítésében hatott a szobrász műveire. A székely népi mesterek évszázadokon átörökített igényességét, szakmaszeretetét viszont a génjeiben hordozza, az önmagával szembeni fokozott elvárás már gyermekkorában erőteljesen kifejlődött benne. Apai nagyapja görgényüvegcsúri kőfaragó mester volt, anyai nagyapja is fúró, faragó ezermester. Műbútorasztalos, fafaragó édesapjáról pedig meggyőződéssel jelenti ki, hogy azt a műgondot és igényességet, amelyet a munkái során példásan tanúsított, ő maga talán sohasem tudja elérni.

Kitűnő mesterekkel, jó iskolákban készülhetett szenvedélyesen szeretett hivatására, ösztönző közösségekben gyarapíthatta talentumait, bővíthette ismereteit. Hat évig a marosvásárhelyi művészeti líceumban tanult, abban a hírneves szakintézetben, amelynek tehetségei a világban sokfelé tanúsítják alapos felkészültségüket. Izsák Márton és a kiváló szobrász hasonlóan jelentős tanítványa, a művészeti középiskola tanárává vált Hunyadi László volt a mestere. Ő is, akárcsak Bocskay ma már a Magyar Művészeti Akadémia megbecsült tagja. A kolozsvári képzőművészeti főiskolán következett újabb tudás- és tapasztalatgazdagító hat esztendő, amely alkotóművészete további útját is kijelölte. Ott Löwith Egon, Korondi Jenő, Virgil Fulicea és Kós András voltak a tanárai. Mire végzett 1974-ben, diplomamunkái tanúsága szerint teljes szakmai fegyverzetben, komoly ígéretként léphetett a szobrászat útjára. Amikor visszament Szovátra művészpédagógusnak, csak Kusztoz Endre jelentette ott a művészetet, mára már szakmai berkekben is elismerés övezi a szováti művésztelepet. Ebben Bocskay nagy szerepet játszott. A Kusztoz Endre emlékházban komoly kiállító munka zajlik, a fiatalabb művésztársak – Kuti Dénes, Sánta Csaba, Kuti Botond és több más tehetséges alkotó – együttműködése révén példásan valósult meg a különböző nemzedékek kézfogása. Székelyudvarhely közelsége pedig lehetővé tette, hogy hosszú időn át az ottani Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskolában tanítson.

Aligha tévedünk, ha kijelentjük, jól választott az ifjú szobrász, amikor lelki habitusához igazodva, a látszólag eseménytelen kisvárost választotta további életpályája és művészi ambíciói beteljesítésének színhelyéül. Tudta, hogy mindaz, ami igazán érdekli, Szováton is fellelhető. Számára mindmáig legizgalmasabb téma az ember, a mondandói kivetítésére legalkalmasabb típusok ott voltak körülötte, a világ abszurditása, a társadalmi jelenségek groteszk egyvelege itt is szembeötlő, a nagy művészettörténeti példák, az irodalom ihlető ereje pedig bárhol, bármikor kéznél lehet. Eleinte tömbházlakásuk egyik szűk szobájában alakította ki a műtermét, majd hosszú évek sziszifuszi munkájával építette fel a ma már valóban tágas műtermet biztosító családi házukat. Véletlen, mégis jelképszerű, hogy Bocskayék új otthona a kiváló író, Petelei István egykori nyaralója helyére került. Köztudomású, hogy az előző századforduló jeles elbeszélőjének egyik legnagyobb erénye az emberábrázolás. Mint az emberi lélek tudorát, érzékeny szeizmográfját tartjuk számon. Ő a szó mestere, Bocskay a maga plasztikai nyelvén szólal meg, de az emberábrázolóknak ugyanolyan

nehézsúlyú, kivételes képességű kategóriájába tartozik. Karakteres terrakottáinak többsége ott sorakozik a műteremfalak polcain: a Himnusz, a Néró, az Ablak, a Fej, a Savonarola, a Csillagjós, az Elfelejtett költő (Horatius), a Mozsár, az Anyám, az Emberfej, a Várva és a többiek, amelyekben az író Györffi Kálmán a szobrász „egyik legfontosabb vagyonát ismeri fel: a csontig, velőig hatoló lényeglátást”. És alighanem abban is igaza van, hogy „talán nem is groteszkek ezek az alkotások, hanem valami egészen mély, tiszta valóságot kutató realizmus képviselői”. Igen, Bocskay művészetének az alapja a maga értékelése szerint

Bocskay Vince: Kálvin, 2014

is a realitás, ebből is nevezetesen az emberközpontúság. Ő így közelíti meg és láttatja a világot. „A saját művészetem besorolása tekintetében nem érdekelnek az irányzatok” – válaszolta egy vizualitásra vonatkozó körkérdésre húsz évvel ezelőtt. Művei korszerűségét mégsem kérdőjelezi meg senki.

Mély humánus árad Bocskay több szobrából. Tulajdonképpen a mindennapi életünkből jól ismert típusokról beszélhetünk még akkor is, ha netalán történelmi személyeket mintáz meg a szobrász. Elvégre azok se valóságos arcképek, a művész nem a korabeli rajzokon, metszeteken feltűnő vonásokat adja vissza, hanem a maga céljainak megfelelő arcot örökíti meg. Láthatatlanul a magáét is. „Ha akarom, ha nem, valamiképpen én is benne vagyok a szoborban, a portré így vagy úgy nemcsak az az illető, akit megformálok, hanem egy kicsit Bocskay Vince is” – vallja. Maradéktalanul azonosulni természetesen az egyenes, az igaz, az etikus magatartású emberekkel tud. A kisemberek iránti rokonszenve első pillantásra nyilvánvaló szobrain. A groteszket ilyenkor egyértelműen a realizmus váltja fel. Ilyen kisplasztikája az édesanyjáról készült Anyám. „Finom, melegmosolyú, középkorú, fejkendős asszonyt ábrázol, lágyan egymásba olvadó, kivezetett formákkal, a felületen apró utalásokkal a részletekre” – összegez Borghida István művészettörténész. E tartalmasan találó, összetett mondatnyi szintézist kiegészíthetjük a tollforgató szobrász pályatárs, Burján-Gál Emil meglátásával (*Utunk*, 1988): „Belső teljesség és a külvilággal harmóniában élés kifejezője, az Anyám című portré, a minden lehető megmérettetésének pillanatáé, amely a visszatekintés vagy az előrelátás állapota egyformán lehet. Mintha kortársa volna a Sándor bá című arckép, amely úgy beszédes, hogy egy cérnavékony utalás sincs öltözetre, társadalmi hovatartozásra, de kellékek nélkül is leolvasható gondolkodásmódja, érzelmvilága, önismerete.” A köztérre szánt méretes szobroknál még nyilvánvalóbb, hogy Bocskay az emberarcú szobrászat híve.

Emlékművek is bizonyítják a művész kompozíciós készségét, jelképteremtő ötletességét: a két világháború hőseinek tisztelgő kőkompozíció Szovátán, illetve a politikai foglyok kovácsoltvas monumentuma Székelyudvarhelyen. Jellegükben más feladatok, másfajta megoldásokat feltételező munkák. Inventivitása, formakultúrája ezúttal sem hagyja cserben. Szovátán kettős tagoltságú mű őrzi a két világégés áldozatainak emlékét. A két hasábszerű tömböt fejféle félgömb kapcsolja össze, az elesettek neve, akárha egy katonaköpeny két szárnyára került volna fel. Székelyudvarhelyen a téma, a hely, a használt anyag és technika az előbbitől eltérő ötletet sugallt. A megkínzott, lelkileg és fizikailag kegyetlenül meggyötört, ártatlanul meghurcolt politikai elítéltek, üldözöttek, áldozatok iránti főhajtást szimbolikus elemeket ötvöző, kifejező kompozícióba sűrítette.

Marosvásárhelyen sok ezer ember gyűlt össze 1994-ben, amikor dr. Bernády György bronzszobrát avatták. Évente számos vásárhelyi tiszteleg a Don-kanyari hősök emlékművénél. És Kolozsváron, Székelykeresztúron, Kézdivásárhelyen, Nagyváradon is Bocskay-emlékműnél emlékeznek az egykori áldozathozók utódai. Ezért is méltó a szobrász a Szervátiusz Jenő-díjra.